

Észrevételek az OFI által az általános iskolák 5. és 6. évfolyama számára készített kísérleti történelem tankönyvekhez

A köznevelési államtitkár egy sajtótájékoztatón bejelentette, a tavaly az 1-2., 5-6. és 9-10. osztályban bevezetett kísérleti tankönyvek hibáit nem javítják ki. Az OFI tankönyvbemutatóján megerősítették ezt a tényt.

Mivel a hibás tankönyvek maradnak az iskolákban és a gyerekeknél, a magam módján szeretném megkönnyíteni a tanárkollégák dolgát, és felhívni a figyelmüket, hol található hibát a tankönyvekben.

Térképésként elsősorban a tankönyvek térképeire fókuszáltam. Nem gyakorló tanárként azonban nem állhattam meg, hogy jegyzékbe vegyem a hibákat és a véleményem szerint javítandókat a térképeken kívül is. A két tankönyvről összességében kialakult véleményemet is megfogalmaztam néhány mondatban.

(A tankönyvek megtalálhatók az OFI honlapján is, ezek azonban javításra fognak kerülni. Így az OFI honlapján elérhető PDF vagy online és a nyomtatott változat el fog térni egymástól. A PDF vagy online változatban a lista által felsorolt hibák közül valószínűleg már sok nem fog szerepelni.)

A tankönyvek tartalmilag kiegyensúlyozatlanok. Tárgyalnak olyan témákat, amelyeken már el kellene gondolkodni, hogy szükségesek-e. Néhány jellemző példa. Miért kell az örült római császárokra (Caligula, Néró) egy sort is pazarolni? Miért olyan jelentősek Nagy Lajos nápolyi hadjáratai, hogy a leckén belül egy teljes fejezetet kap? Érthetetlen, miért kell Nagy Sándorra egy teljes leckét áldozni. Nagy hadvezér volt, meghódította a Perzsa Birodalmat. Egyetlen mondatban megfogalmazható. A Perzsa Birodalomról viszont csak annyit tudunk meg, hogy despotikus hódító hatalomként megtámadta a szabadságukért küzdő görög városállamokat. De a birodalomépítő tevékenységéről (közigazgatás, kereskedelem, közlekedés, tolerancia a meghódítottakkal szemben) semmit. Tehát a hódítót tanítjuk, de a meghódított birodalmat nem. Ez évtizedekkel ezelőtt is így volt a tankönyvekben, és a kerettanterv most is így határozza meg. Úgy tűnik, senkinek nincs bátorsága egyszer végre kimondani, a tananyag bővülése, a súlypontok áthelyeződése miatt teljes, mostanáig tanított részeket el kell hagyni. Ugyanakkor olyan jelentős témák teljesen kimaradtak, mint pl. a román stílus és a gótika, pedig ezekkel a stílusokkal a gyerekek minden nap találkozhatnak.

Kiemelt módon foglalkozik olyan részekkel, mint pl. Biblia, mondák, mítoszok, történetek. Ezek ugyan színessé tehetik a történelem tanítását, de rengeteg időt vesznek el, ugyanakkor irodalomból tantervi anyag. Együtt tanítani az irodalmat és történelmet izgalmas lehetne, de erre nincsen mód. Külön-külön kétszer foglalkozni velük viszont más, lényeges részekről vonja el az időt.

Veszély rejlik abban is, hogy a mondák, legendák, mítoszok olyan mértékig keverednek a valós eseményekkel, hogy ötödikes legyen a talpán, aki szét tudja válogatni őket (pl. Bibliai történetek, honfoglalás). Ezen még a tördelés és a betűtípus különbözősége se segít. Izgalmas, színes történeteket maga a történelem is produkál, inkább azokból kellett volna többel színesíteni a könyveket.

A sok monda, legendás történet, újraéledő mítosz (hun származás, lovagkirályok, Nagy Lajos birodalma, Európa védőbástyája, stb.) azt az érzést keltik, mintha visszatérnénk ahhoz a nemzeti szinten működő túlkompensált kisebbségi komplexusunkhoz, amely szerint a magyarok története valamiért különb Európa többi népének történeténél. Természetes, hogy számunkra az első, nekünk a legkedvesebb, de nem több vagy értékesebb másokénál.

A hatodikos könyv több fejezetben is tárgyal kultúrtörténeti témát (divat, feltalálók, járványok). Ez jó kezdeményezés, de nem szerencsés, hogy a leckék kronológiai sorrendjén

belül az újkorban tárgyalja az ókorig visszamenőleg. Máshol hasonló témát olvasmányként kezel (pl. ostromgépek), vagy az adott korszakon belül tárgyalja. A kultúrtörténet jó példa arra, hogy elszakadva a hagyományos, kronologikus politikátörténet oktatásától más megközelítésben is fel lehetne dolgozni az anyagot.

A tankönyvi szöveg, a képek, feladatok között sokszor hiányzik az összhang. Sok esetben a szöveg a könyvből hiányzó fogalmakra utal, vagy úgy említ meg fogalmakat, neveket, eseményeket, hogy a magyarázat elmarad. Néhány példa:

A könyvekből kimaradt középkori stílusokhoz feladatot köt, meg kell határozni a román stílus jegyeit. Ehhez azonban nem ad támpontot, hol nézhetnek utána a gyerekek.

Az Újvilág meghódításánál képek és grafikon kapcsolódnak az aztékokhoz, akikről egy szó sem esik a szövegben. A szöveg viszont említi az Inka Birodalom meghódítását, amelyhez azonban nem kapcsolódik se kép, se forrás, se feladat.

A székelyeket határőrökként megemlíti, de nem fejti ki, hogy kik a székelyek, és feladatként sem adja, hogy a gyerekek nézzenek ennek utána.

A tankönyvek tördelése, kép és ábraanyaga az eddig megjelent könyvekéhez képest újat nem ad (szöveg, forrás, vélemény, színes történetek, kép, feladat, stb.). Jó kezdeményezés „Az ahogyan a történészek gondolkodnak...” rész, de sokszor nem használja ki a benne rejlő lehetőségeket. A tankönyv szövege a korosztály számára érthető.

A tankönyvhöz kapcsolódó digitális anyagoknál évek óta léteznek tartalomban, kivitelben és részletességben sokkal jobb anyagok mind a 3D-s megoldások, mind az interaktív térképek és interaktív feladatok terén. A térképek esetében a legszembetűnőbb az eltérés, mert a kísérleti digitális tananyag térképei a tankönyvek minősíthetetlenül rossz térképvázlataira épülnek.

Térképek

A tankönyvben megjelenő térképek szerepe nem világos. Két esetben indokolt a tankönyvi térkép. Az egyik, ha az atlasz térképeit helyettesíti, és a leglényegesebb eseményeket, jelenségeket bemutatja térben. Ez azt feltételezi, hogy a gyerekek nem használnak atlaszt. A másik eset, hogy a gyerekek használnak atlaszt, és a tankönyv többletként ad olyan tematikus térképeket, amelyek az atlaszban nem találhatóak.

Az OFI tájékoztatója szerint az ötödikes tankönyvben minden leckéhez rendeltek egy térképvázlatot, mert az OFI ismeretei szerint sok iskolában nem használnak atlaszt az ötödikben. A hatodikos tankönyvben már nem szerepel minden leckéhez térkép, tehát a fenti logika szerint a hatodikban már használnak atlaszt a történelem tanításakor. Csak az a kérdés, hogy milyen, ha ötödikben nem volt atlasza a gyerekeknek?

Következő kérdés. Ha a tankönyv térképei kiváltják az atlaszt, akkor miért vannak a tankönyvben olyan feladatok, amelyeket az atlasz segítségével kell megoldani? Sőt, olyan feladatok, amelyek arra utalnak, hogy a szerző vagy nincs tisztában azzal, mi található az atlaszokban, vagy nem határozta meg elég pontosan, hogy melyik atlaszt kell használni a feladat megoldásához. Példaként: Az, hogy Vajdahunyad melyik országban található, vagy melyik megyénk neve utal a jászokra, hamarabb oldható meg a földrajzi, mint a történelmi atlasz alapján, vagy nagyon ismerni kell a történelmi atlaszt, hogy megtaláljuk annak a korszaknak a térképét, amelyik segít megoldani a feladatot.

Ugyanakkor a szöveg sok helyen tartalmaz olyan elemeket, amelyhez jó lenne térkép (pl. végvárrendszer), de nincs, és utalás sincs arra, hogy egy atlaszban keressék meg a szóban forgó területet, települést, jelenséget, stb.

Ha elfogadjuk, hogy a tankönyv térképei az atlaszt helyettesítik, akkor azoknak a térképeknek nagyon jóknak kell lenniük, nem csak azért, hogy jól lehessen dolgozni velük, hanem azért is, mert a gyerekek a tankönyvben fognak először történelmi térképekkel találkozni.

Erről azonban szó sincs. A térképek a fentiekén túl sem tartalmaznak semmilyen koncepciót, semmilyen rendezőelv nem foglalja őket egységbe sem formailag, sem tartalmilag.

A térképeknek grafikailag nincs egységes megjelenési formájuk. Nem haladják meg a vázlat szintjét, csúnyák és ízléstelenek. Rajzolatuk általánosságban durva, elnagyolt, a vonalvastagságok túlzottak. A nevek mérete és típusa rosszul megválasztott, elhelyezésük semmiféle szabályt nem tart be. A gyerekek esztétikai érzékének fejlesztését semmiképpen nem szolgálják.

Vízrajzuk indokolatlanul sűrű, meghaladja a korosztálynak készített földrajzi térképhez szükséges vízrajz mennyiségét is. Sok esetben nem az adott korszaknak megfelelő állapotot mutatják, és mai vízrajzi elemeket is tartalmaznak. A folyók sűrűségük miatt legtöbbször zavarják a térképek tartalmát, viszont a téma szempontjából jelentős folyókat nehéz felismerni. A sűrű vízrajz és a térképek mérete miatt a folyók nevei legtöbbször olvashatatlanok.

A vízrajzon kívül a földrajzi környezetet nem, vagy egy-egy esetben nagyon korlátozottan ábrázolják, így egyes események, jelenségek földrajzi hátterének bemutatására alkalmatlanok. Torz vetületek és topográfiai pontatlanságok gátolják a tájékozódást. Nem rendelkeznek se mértékléccsel, se méretarányal, így mérésre, de távolságok becslésére is alkalmatlanok. Tartalmi szempontból a térképek elnagyoltak, átgondolatlanok, sokszor hibásak. Jelmagyarázatuk a legtöbbször nincs, így sok térképi elem értelmezhetetlen. A cím és a tartalom sokszor nincs összhangban, a bemutatott témák konkrét időpontja legtöbbször nincs meghatározva.

Ha a gyerekek az általános iskola 3-4. évfolyamán nem találkoztak atlással – amire az atlaszhasználat jelenlegi rendje szerint nagy esély van – akkor tanulmányaik során ezekkel a térképekkel találkoznak először. Ezek a térképek nem a térképi ismeretek elsajátításának és a térképhasználat készségének kialakítása irányába hatnak.

A gyerekek nem fogják észrevenni, hogy rossz a térkép, de egy külalakra csúnya, tartalmilag rossz kép fog az agyukba égni. Mivel a grafikus ábrázolás értelmezése hasonló a szövegolvasáshoz, ezeknek a térképeknek az olvasása olyan, mintha rossz, hibás szöveget olvasatnánk a gyerekekkel. A helyzetet súlyosbítja, hogy a mai gyerekek számára a vizuális élmény fontosabb, mint a szöveg.

5. évfolyam

8. oldal

Térkép

- Havasalföldi **F**ejedelemség; Moldvai **F**ejedelemség; Velencei **K**öztársaság
Különírt elemekből álló földrajzi neveknél a mai és a történelmi államnevek különírt tagjai nagybetűvel kezdődnek.
- Indokolatlanul vastag folyók
- Egymásra írt nevek (Zengg, Horvátország)

Tankönyvi meghatározás

„**papirusz**: növényi rostokból készített írólap”

Mivel a papirusz az alapanyagát szolgáltató növényről kapta a nevét, érdemes a növényt néven nevezni. A növény pedig csak a Nílusnál nőtt.

Helyette:

papirusz: a Nílus folyó torkolatánál növényi papiruszsás rostjaiból készített írólap

9. oldal

Tankönyvi meghatározás

„**pergamen**: juhbőrről lefejtett íróhártya”

Nem fejtették le a bőrről, és nem csak juhbőrből készült. Jó leírást ad a pergamen készítéséről Conradus de Mure XIII. századi svájci szerzetes.

Helyette:

pergamen: elsősorban juh vagy kecske bőrből készített íróhártya

11. oldal

Térkép

- Nem szerencsés a Földet egy téglalap alakú keretben ábrázolni. Egy világtérképnek valamilyen formában utalni kellene a Föld gömbölyűségére.
- A vetület választása szerencsétlen, mert a gyerekek földrajzi atlaszában látható világtérképhez képest erősen csavarodik. Új-Zéland pl. Ausztráliától délre látszik.
- A nyílak iránya zavaros. Honnan jutott el az ember Indiába és Belső-Ázsiába? Olyan, mintha az ember kialakulásának két központja lenne, egy Afrikában és egy Indiában.
- Találtak ugyan europid típusú leletet Belső-Ázsiában, de az nem bizonyított, hogy az europid típus onnan származott volna vissza Európába. A jelenlegi álláspont szerint a Közel-Keleten keresztül érkeztek őseink Európába.
- Az Izlandra tartó nyilat törölni kell. A görög és római források ugyan említik a szigetet, de bizonyítottan először a VIII. században érkeztek ír szerzetesek a lakatlan szigetre.

Az oldalon egyetlen mondat sem említi a korosztálynak megfelelő szinten az evolúció elméletét. Ellenben külön kérdés: „Hogyan meséli el a Biblia az ember teremtését?”, és ezt megtámogatja Ádám és Éva képe, valamint utalás a zsidó, keresztény és iszlám vallás teremtés elméletére. Melyik fog jobban rögzülni a gyerekekben? A teremtés elmélete vagy az evolúció?

12. oldal

Az ember családfája ábra

- Az ábra alapján nehéz bizonyítani, hogy a majom nem őse az embernek, mert a bal oldali ágról hiányzik az „emberszabásúak” vagy „emberszabású majmok” felirat, a majmok ábrái pedig felismerhetetlenek.
- Jó lenne, ha az ábra alján megjelenne a főemlősök felirat, hogy látszódjon, az ember is főemlős. Ráadásul az ábra alatt a szöveg említi a főemlősöket.
- Ha a gyerekek biológiai ismereteinek hiánya miatt az „emberszabásúak” kifejezést nem akarja a könyv használni, akkor rá kellene írni az egyes ágakra a fajok nevét. A csimpánz, gorilla, orángután nevek biztos ismertek a korosztály számára. Érdemes figyelni arra is, hogy az egyes emberszabásúak milyen távol állnak a Homo nem-től. A mostani ábrából nem derül ki, mert ha a legközelebbi a csimpánz, akkor mellette nem az orángutának, hanem a gorillának kellene lenni.
- Az ábra jobb oldalát is javítani kellene. A vértesszőlősi ember nem egy faj, hanem egy lelet. Helyette a Homo erectus-t kell feltüntetni, amelyik fontos állomása az ember kialakulásának, és amelyhez a vértesszőlősi ember tartozott.
- A mai Homo sapiens kifejezés helytelen, mivel másik nincs. Nincs régebbi, a faj neve minden korban, amióta megjelent Homo sapiens. Alfaja létezik. A Homo sapiens idaltu, amely kihalt, és a Homo sapiens sapiens, amelyet mai embernek is nevezünk.

- Szerencsés lenne valamennyi fajnak a latin nevét használni, mert a magyar elnevezésekkel a tankönyvén kívül egyetlen gyerek se fog találkozni. A magyar névváltozatokat magyarázatként zárójelben a latin mögé lehet rakni.
Homo habilis (ügyes ember)
Homo erectus (felegyenesedett ember)
Homo neanderthalensis (neandervölgyi ember)
Homo sapiens (bölc ember)
- A számokról se tudni, hogy mit jelentenek. Ha az egyes fajok megjelenését jelzik, akkor egyedül a Homo habilis mellett látható szám helyes. A Homo erectus kb. 2 millió évvel ezelőtt, a Homo neanderthalensis kb. 2-300 ezer évvel ezelőtt, a Homo sapiens pedig kb. 100 ezer évvel ezelőtt jelent meg. Egyébként a térképen is ez az utóbbi szám szerepel.

Az oldal utolsó két mondata:

„Ahol sokat sütött a nap, az emberek bőre sötétebb maradt. Az északra költöztek bőre kivilágosodott, mert így a kevesebb napfényt is jobban tudták hasznosítani.”

Ez biológiai tudás, a D-vitamin termelésének, hasznosságának ismerete nélkül így értelmetlen, hiszen miért kell a bőrünknek a napfényt hasznosítani?

A bőrszíntől függő D-vitamin termelést kihagyva szerencsésebb lenne:

„Ahol sokat sütött a nap, az emberek bőre sötétebb maradt, így védekezve a napsugárzás káros hatásaival szemben. Az északra költöztek bőre kivilágosodott, mert a kevesebb káros napsugárzás következtében kevesebb védelemre volt szükségük.”

13. oldal

Oldal tetején utolsó mondat

„A faj latinul Homo sapiens (homo szapiensz), ami azt jelenti, bölc ember.”

A jelenlegi formában pontatlan fogalmazás. Helyette:

Az emberi faj neve latinul Homo sapiens (homo szapiensz), ami azt jelenti, bölc ember.

14. oldal

Térkép

„Az őskori dunántúli kovakő-kereskedelem”

A térkép címe és tartalma között nem látszik az összefüggés. A kereskedelem azt feltételezi, hogy valamit valahova szállítunk. A térkép viszont a kovakőbányák elhelyezkedését, valamint valaminek – feltehetőleg a kovakőből készült szerszámok lelőhelyeinek – az elterjedését mutatja. A térkép jelmagyarázatából azonban mindez nem derül ki. A szövegben „Az őskori kereskedelem bizonyítékai” rész ugyan utal a kovakő elterjedésére, ám ott bakonyi kovakőről beszél, míg a térképen – helyesen – Dunántúli-középhegység név látható a szóban forgó területen.

Ezeket összhangba kell hozni. Ha csak a bakonyi kovakőről van szó, akkor a térképen csak a Bakonyt kell megírni, és csak az ottani bányák jelét kell meghagyni. A jelmagyarázatot pontosítani kell. Nagy valószínűséggel ez lesz az első tematikus térkép, amelyikkel egy 10 éves, ötödikes gyerek életében először fog találkozni. Tehát nagyon pontosnak kellene lennie.

15. oldal

„Aphrodité: a szépség és a szerelem istennője az ókori görögöknél, a rómaiak Venusnak (venusz) hívták.”

A kiejtést javítani kell: (vénusz)

17. oldal

Térkép

A térképi nevek helyesen:

- Istállós-kői-barlang
- Suba-lyuk (*Ennek ez a hivatalos neve!*)
- Diósgyőrtapolcai-barlang
- Pes-kő-barlang
- A térkép alatti szövegben is javítandó az Istállós-kői-barlang neve.
Ha nem kerülnek javításra a térképi nevek, az Istállós-kői-barlang nevét akkor is egyformán kell írni a térképen és a térkép alatti szövegben.

22. oldal

Első bekezdés

„A másik, amire oda kell figyelni, hogy Krisztus 1-ben született.”

Krisztus Kr. u. 1-ben vagy Kr. e. 1-ben?

Krisztus születése egy időpont, ahogy azt a 21. oldal utolsó bekezdésének első mondata is állítja: „A mi időszámításunk **Jézus Krisztus** születésének időpontját veszi alapul.” Kérdés, hogy ez Kr. e. 1. december 31. 24:00 vagy Kr. u. 1. január 1. 00:00 ? Ezt valóban nem nevezhetjük nulladik évnak, de nevezhetjük nullának, ahogy az összefoglalás végén látható időszak (35. o.) is teszi. Az nagyon lényeges, hogy Krisztus születése egy időpontot, míg az egyes évek időtartamot jelölnek. Tehát Kr. u. 1. az január 1-től december 31-ig terjedő 365 nap.

Mіндеzen felül azt is tudjuk, hogy Krisztus feltehetően nem akkor született, amikortól kezdjük az időszámításunkat. Ezért jobb az ie. és az isz. meghatározás, mert az azt a problémát kiküszöböli, hogy mikor született Krisztus.

23. oldal

Térkép

- A Perzsa-öböl nevéből kimaradt az „r” betű.
- A térkép címe rossz, mert ez nem csak az ókori Mezopotámia, hanem a teljes Közel-Kelet.
- A térkép vízrajza indokolatlanul sűrű, sok fölösleges vízfolyást tartalmaz. A mai víztározókat és a Szuezi-csatornát is feltünteti. Külön színnel mutatja, de nem magyarázza meg a sóstavakat. Önálló, édesvízű tónak mutatja be a Holt-tenger mai, déli lefűződését, amely az ókorban még a Holt-tenger része volt.
- Uruk és Babilon rossz helyen van.
- Ha már a térképen nem magyarázzuk meg a zöld színt, lehetne egy kérdést mellé rendelni, hogy a gyerekek szerint mit jelent.

26. oldal

Térkép

- A Perzsa-öböl nevéből kimaradt az „r” betű.
- Mezopotámiánál a mai partvonal látszik. Az ókorban a két nagy folyó még jóval északabbra ömlött a Perzsa-öbölbe, és nem egyesült egy ágban.
- Afrika szarvánál a keskeny tengerrel elválasztott új szárazföld mikor született, és mi a neve?
- A Nílus forrásvidékének teljesen egyedi az ábrázolása. Ellenben a két fő forráság, a Kék- és a Fehér-Nílus nem látszik.
- Buto települése miért olyan fontos a 10 évesek számára, hogy a térkép feltünteti?
- Théba a Nílus mellett feküdt, annak nyugati partján. A keleti parton fekszik a luxori és a karnaki templom.
- A térképen látható zöld szín itt sem kapott magyarázatot.

27. oldal

Tankönyvi meghatározás

„**salétrom:** erősen maró és oldó hatású sav”

Egy múmia készítésénél, ha egy erősen oldó és maró hatású savval bedörzsölnének egy testet, mi maradna belőle? Ez a meghatározás salétromsavra érvényes.

A salétrom egy kálium vagy nátrium tartalmú ásvány (kálium-nitrát vagy nátrium-nitrát). Megjelenik a természetben (pl. chilei salétrom), de a gyerekek találkozhatnak vele nedves helyiségek, pincék falán. Valójában nem más, mint a salétromsav vagy a nátronlúg semleges, kikristályosodott formája, sója (szóda, sziksó).

A balsamozásnál ebbe szilárd halmazállapotú sóba (nátron) helyezték a testet, és a test belsejébe is nátron tartalmú zacskókat helyeztek. A só vizet vont el, ami a dehidratálást, a mumifikációt segítette.

Belegondolni is rossz, hogy egy tíz éves gyerekben az marad meg, hogy a sav konzervál!

Javaslat ötödikes szinthez:

salétrom: egyfajta só, amely elvonja a vizet a környezetéből

29. oldal

Térkép

- Vízrajz pontatlan. (pl. Jordán futása, Holt-tenger déli része, Szuezi-csatorna, mai víztározók, stb.)
- Jeruzsálem rossz helyen van. Nem a Holt-tenger déli csücskének magasságában fekszik, hanem Jerikótól nem messze, a Holt-tenger északi részével egy magasságban. *(Azért sem mindegy, mert külön feladat megkeresni, hol van Jeruzsálem.)*
- Bár a név a területen élt filiszteusok nevéből származik, nem szerencsés a térkép címében és a térképen a Palesztina szót használni. Az adott korban a Kánaán vagy Izrael név helytállóbb.
- A Vörös-tenger nevét akkora betűkkel kellene megírni, hogy az egész név ráférjen a térképre. Az utolsó betűje lemaradt.
- A Tigris folyó nevét pedig máshova lehetne helyezni, hogy ne csak a név eleje látszódjon piszokként.

30. oldal

Ahogy a történészek gondolkodnak

A vízözön legendájához ma már egy másik tudományos elmélet is kapcsolódik. Ez a Fekete-tenger kialakuláshoz kötődik, amely szerint 8-10 ezer évvel ezelőtt a Boszporusz egykori földhídját átszakította a Földközi-tenger vize, és elöntötte a Fekete-tenger medencéjét, ahol addig 150 méterrel mélyebben egy édesvízű tó terült el. Időben ez jobban köthető a Bibliában említett özönvízhez.

A történészek gondolkodásának jellemzője lehet, hogy különféle bizonyítékok alapján elméleteket állítanak fel.

29-31. oldal *Történetek a bibliából*

Ez a fejezet valójában a zsidó nép, Izrael és Fönícia ókori története. Sajnos a cím és a bibliai történetek miatt ez nem világos, főleg mert a bibliai történetek is a fő szöveg részét képezik, keveredve a történelmi tényekkel. Így összemosódik a mítosz és a valóság.

A fő szövegnek csak a történelmi eseményeket kellene tartalmaznia. Lehetne néhány Bibliából idézett történet a fő szövegen kívül, és az „Ahogy a történészek gondolkodnak” résznél hangsúlyozni lehetne, hogy a történészek használhatják forrásként pl. a Biblia egyes elemeit is, mivel az számos valós eseményt is megörökít.

32. oldal

A nagy fal mögött

A fejezet címe szerint ide csak Kína története tartozhatna. Azonban a fejezet India történetét is tárgyalja, csak időrendben később. Így fordul elő, hogy Kínánál szóba kerül a buddhizmus, amelynek az eredete csak később, India történelmének kerül megmagyarázásra.

Új, átfogóbb fejezetcím kellene, és meg kellene fordítani a sorrendet, mert az Indus-völgyi kultúra, India történelme „ősibb”, mint a tárgyalt kínai időszak.

Kérdések

„Milyen birodalomról tanultál eddig, ami két nagy folyó között alakult ki?”

Hacsak a tankönyvtől függetlenül nem tanultak az órán valamelyik mezopotámiai birodalomról, akkor nehéz lesz megválaszolni, mivel a tankönyv Mezopotámiánál egy birodalomról sem beszél.

Térkép

„Kína térképe”

- Ebben a formában tökéletesen semmitmondó.
- Áttekintő térkép hiányában, nagyon nehéz egy ötödikes gyerekeknek elhelyezni, hogy hol van Kína.
- A térkép címe nem jó. Ez melyik, mikori Kína térképe? Kína területe a történelem, azon belül az ókor folyamán is folyamatosan változott, különböző új államok alakultak, és régiók tűntek el. Ez melyik időpontot tükrözi? A szövegben említett Csin-dinasztia idejét?
- A vízrajz indokolatlanul sűrű, épp a két fontos folyó tűnik el benne. Tartalmazza az összes mai hatalmas víztározót is. Viszont nem tartalmazza a két nagy folyót összekötő Nagy-csatornát, amely az ókor egyik legjelentősebb ilyen természetű építménye.
- A Nagy fal nevét a térképen nagybetűvel kell kezdeni.
- A Csendes-óceán név megírása nem kerülhet Ryukyu-szk. ívén belültre.

Második bekezdés

„Csint halála után agyagból készített katonák serege védelmezte.”

Ezt a mondat így félreérthető. Csint halála után senki nem védelmezte. Miért is kellett volna? Azonban uralkodása alatt elkészített agyagból egy több ezer katonából álló cseréphadsereget, amely hite szerint majd a túlvilágon védelmezi őt.

33. oldal

Első bekezdés

„A puskaport is a kínaiak találták fel, és tűzijátékként, valamint jeladásra használták.”

A puskaport valóban Kínában találták fel, de inkább a középkor elején, mint az ókorban. Az V. századtól vannak írásos feljegyzések a fekete löporról. Ezért az ókori találmányoknál nem kellene említeni.

34. oldal

Első bekezdés

„...egy új nép, az árják nyomultak be Indiába. Az ő nyelvük hasonlít a perzsához, de a latinhoz és a némethez is.”

Ez a mondat így túl általános, és értelmezhetetlen. Bár az árják is indoeurópai népek voltak, nyelvük egy laikus számára nem hasonlít a latinhoz és a némethez, mint ahogy egy laikus számára a német és a latin se hasonlít egymáshoz. Az árja és a német nyelv ebben a formában történő párhuzamba hozása támadásra is okot adhat.

Helyette:

Az ő nyelvük is ugyanahhoz a nyelvcsaládhoz tartozik, mint a perzsáké vagy számos európai nép nyelve.

Harmadik bekezdés

„Az indiai vallásban a teheneket nem szabad bántani.”

Helyette:

Az indiai vallásban a tehen szent állat, ezért nem szabad bántani.

35. oldal

Időszalag

Az évszámok ugyanúgy egy időpontként vannak jelölve, mint a nulla. Pedig a 22. oldalon a szöveg azt mondja, hogy nulladik év nincs. Az ábrának egyértelműen kellene mutatnia, hogy a nulla egy időpont, de a Kr. e. 1000 vagy a Kr. u. 2000 az egy időtartam. Nem köthető egyetlen ponthoz. *(Sajnálatos módon ez minden időszalag hibája. A grafikai ábrázolás korlátot szab, és egy-egy év az ábrán időpontnak tűnik időtartam helyett. Ezért kellene valamilyen részletesebb ábrázolás segítségével bemutatni ezt.)*

38. és 41. oldal

Térkép

„A mítoszok helyszínei”

„Hellász térképe”

- Hiányzik a domborzat, pedig a domborzat ábrázolása segítene könnyebben megérteni a poliszok kialakulását, valamint a mezőgazdasági tevékenységek jellemzőit.
- A Pindosz-hegység miért olyan fontos név? Nem kötődik hozzá semmi, földrajzból sem kötelező.
- A Balkán-félsziget név hiányzik, pedig a szöveg a 46. oldalon említi.

40. oldal

Homérosz képe

Kép mutatja Homéroszt, pedig a szövegben egy sor nincs Homéroszról és a trójai mondakört feldolgozó művéről. Így a képalírás is olyanra utal, amiről a gyerekek nem biztos, hogy hallottak, hiszen az irodalom kerettanterv sem tartalmazza Homéroszt.

43. oldal

Az olümpiai versenyek lebonyolítása c. rész:

„A legnépszerűbb versenyszám a kocsihajtás volt.”

Ennél a mondatnál érdekességképp meg lehetne említeni, hogy ebben a számban női győzteseket is feljegyeztek, mivel itt nem a hajtó, hanem a kocsis és a lovak tulajdonosa számított győztesnek.

49. oldal

Ötödik bekezdés

„A papirusz egy nádféle szárából készült.”

A papirusz sás, és nem nád.

Helyesen:

A papirusz egy sásféle szárából készült.

Mivel a papiruszt kizárólag a Nílus deltájában termő sás szárából készítették, és Egyiptom történeténél nem volt szó a papiruszról, még jobb lenne:

A papirusz egy, a Nílus torkolatánál termő sásféle szárából készült. *(Ld. 8. oldal!)*

50. oldal

Térkép

„Attika térképe, rajta Athén és Marathón”

- Milyen célt szolgál ez a térkép? Ha a Marathón –Athén távolságot akarja szemléltetni, akkor elkelve egy vonalas aránymérték, hogy a távolságot meg lehessen becsülni.
- Athén neve hiányzik a térképről, annak ellenére, hogy még a térkép címe is tartalmazza.
- A méretarány megkövetelné, hogy Athén itt már alaprajzzal, Pireusszal kiegészítve szerepeljen.
- E térkép helyett egy Perzsa Birodalmat bemutató térkép hasznosabb lenne, amelyik szemléltetné, milyen hatalmas ellenféllel küzdöttek a görög poliszok.

Tankönyvi meghatározás

„nehézfegyverzetű: a görögök legfontosabb fegyverzetében harcoló katona. Sisakot, mellvértet, kerek pajzsot és lábvértet viselt, rövid, egyenes karddal és lándzsával harcolt.” Ez így nem egy jó meghatározás, mert a nehézfegyverzet nem csak a görögökre, és nem csak a gyalogosokra jellemző. Ez a fajta összeállítás viszont csak a nehézfegyverzetű görög gyalogosra jellemző.

Helyette:

ókori görög nehézfegyverzet: sisak, mellvért, kerek pajzs, lábvért, rövid, egyenes kard és lándzsa

„Az athéni hadvezér csele”

A fejezet első része a thermopülai csatáról szól, és csak a második rész mesél Themisztoklész cselvetéséről. Ketté kellene bontani a fejezetet, és a thermopülai csata kaphatna egy külön fejezetcímet.

52. oldal

Térkép

„A szalamiszi szoros”

A térkép és a szöveg teljes ellentmondásban van. A szöveg szerint:

„A nagykirály ekkor két oldalról bekerítette a jóval kisebb görög hajóhadat. Themisztoklész éppen ezt akarta! A szűk szorosba csak kevés perzsa hajó tudott befutni, így ezeket könnyebben elsüllyeszthették.”

Az ábra szerint a perzsák nem is tudnák bekeríteni a görög hajóhadat, mert annyira szűk a hely. Sőt, mintha a görög flotta kerítette volna be a perzsa hajókat.

Egyáltalán nem látszik, hogy szűk szorosba csak kevés perzsa hajó tud befutni, hiszen szinte az egész perzsa flotta ott szorong.

Nem látszik, hogy a perzsa flotta jóval nagyobb lenne.

Ez a térkép így értelmetlen, értelmezhetetlen és használhatatlan. Tágabb környezetben kellene ábrázolni, akkor jobban látszódnának a hadműveletek is. *(A tankönyvhöz kapcsolódó elektronikus térkép animációján jól látszik a szövegben leírt esemény.)*

„Ahogyan a történészek gondolkodnak”

Érthetetlen, hogy a marathóni futó legendája miért a történészek gondolkodására utaló résznél kerül említésre, ha legenda. Helyette izgalmasabb lenne, hogy a perzsa hadsereg létszámával kapcsolatos korabeli források ellentmondó adataiból a történészek hogyan következtetnek a tényleges létszámra.

55. oldal

Ennél a leckénél fontos lenne hangsúlyozni, hogy a nép fogalmába csak a polgárjoggal rendelkező nagykorú férfiakat értették.

60. oldal

Térkép

„Nagy Sándor hódításai”

- A vízrajz rossz. (Perzsa-öböl, Aral-tó, Indus deltája és forrásvidéke rossz, Szir-darja hiányzik, mai víztározók feltüntetve, stb.)
- Az Égei-tenger szigetvilága teljesen a fantázia szülötte.

63. oldal

Utolsó bekezdés

„Nagy Sándor rövid idő alatt világbirodalmat hozott létre.”

Ez így nem igaz. Nagy Sándor rövid idő alatt meghódított egy világbirodalmat, amelyet a perzsák hoztak létre. Nagy Sándor hódított, és nem alkotott.

Időszalag

Az időszalag események és más területekhez való viszonyítás nélkül nem sokat ér.

65. oldal

Bevezető szöveg

„A Római Birodalom közel ötszáz évig teremtett békét és virágzó gazdaságot Európában és a Földközi-tenger medencéjében.”

Ebben a formában ez egy hamis állítás. Egyrészt Európának csak egy része tartozott a Római Birodalomhoz, másrészt a Pax romana csak illúzió, hiszen sűrűn háborúztak a birodalom vagy Európa valamely részében. Talán helyesebb lenne:

„A Római Birodalom közel ötszáz évig biztosította a virágzó gazdasági és kulturális élet feltételeit a Földközi-tenger medencéjében.”

66. oldal

Térkép

„Itália térképe”

A térképen Itália nincs megírva, csak az Appennini-fsz. név. Honnan fogják tudni a gyerekek, melyik Itália területe a térképen?

72. oldal

Térkép

„A Római Birodalom Julius Caesar idején”

- A térkép megtévesztő.
A jelmagyarázat második eleme („Julius Caesar hadjáratának helyszínei”) azt sugallja, hogy ezeket a területeket Julius Caesar hódította meg. Való igaz, hogy a keleti területeken is vezetett hadjáratokat, de ez a birodalom szempontjából nem jelentett bővülést, hiszen azok már oda tartoztak. Britanniában is próbálkozott, de a területi hódítás csak később történt.
- A hadjáratokat vonallal ábrázoljuk, a felületi szín hódítást jelent. Ez viszont csak Hispániában és Galliában állja meg a helyét.
- Vízrajz: A Duna forrásvidékének ábrázolása rossz. A Majnát a Dunával összekötő, 1992-ben átadott csatornát folyóként ábrázolja, viszont a Majna nem ömlik a Rajnába, hanem az ellenkező irányba folyva a Duna forráságának tűnik.

- Ha a szövegben a forrás Rubico-ként írja a folyó nevét, akkor a térképen is úgy kellene írni a Rubicon helyett.

Első és második bekezdés

„A katonaként is szolgáló parasztok tömegei viszont ezzel egy időben tönkrementek, elveszítették a földjüket. A római hadseregbe csak birtokos parasztokat soroztak be, de amikor hazájuktól távol kellett harcolniuk, nem tudták megművelni földjeiket. Hannibál itáliai hadjárata is sok paraszt földjét és gazdaságát tönkretette. Alig maradt birtokos paraszt, így a birodalom hadseregébe már nem tudtak elég katonát állítani.”
Itt meg kellene jegyezni, hogy a kis birtokos parasztok azért nem tudták a katonai szolgálatot ellátni, mert a tönkrement gazdaságuk nem fedezte a katonai felszerelés költségeit, amit saját maguknak kellett fizetni.

Tankönyvi meghatározás:

„**polgárháború:** olyan háború, amit egy államon belül vívnak egymással különböző fegyveres csoportok, hadseregek”

Pontosítani kell:

Olyan háború, amit egy állam polgárainak különböző fegyveres csoportjai, hadseregei vívnak egymással az államon belül

Tankönyvi meghatározás

„**germán:** barbár nép, többek között a németek, angolok, dánok ősei”

A barbár jelentését még külön meg kellene magyarázni. Helyette inkább:

A Római Birodalomtól északra élő népek összefoglaló neve, többek között a németek, angolok, dánok ősei.

A későbbiek folyamán a „barbár” fogalom többször előkerül, de nincs megmagyarázva sehol.

73. oldal

Miért van itt újra megmagyarázva a polgárháború fogalma, ha az előző oldalon már egyszer megmagyarázta a könyv?

80. oldal

Első bekezdés

„... (kolosseum) ért. Itt zajlottak a rómaiak körében népszerű...”

A két mondat között a szóközt pótolni.

A Colosseum és Pantheon leírásánál meg lehetne említeni, hogy a rómaiak az építkezéseiknél ebben a korban már használták a betont. Ez igazi érdekesség, mivel a betonra általában modern építőanyagként gondolunk.

83. oldal

Térkép

„A Római Birodalom a császárkorban”

- A semmitmondó térkép, mivel semmilyen viszonyításra nem alkalmas. Egyetlen folyó- vagy hegységnevet nem tartalmaz, mai országokhoz sem hasonlítható.
- Fölöslegesen sűrű, kaotikus vízrajz. Össze-vissza, mindenféle irányba tartó folyók, új vízrendszerek, lefolyástalan területek, mai víztározók (ld. Szajna – Rajna – Duna, Germánalföld, K-Európa, stb.) Földrajzos kolléga elsírja magát!
Néhány folyót kellene csak feltüntetni, de azt pontosan.

86. oldal

Térkép

„Pannónia a római korban”

- Értelmetlenül részletes és sűrű, mai (pl. Sió-csatorna) vízrajz.
- Ha tartalmazza a legfontosabb folyók latin nevét, akkor a Balatont is meg lehetett volna nevezni latinul.

91. oldal

Térkép

„Júdea térképe Krisztus idején”

- A címben foglalt terület nincs körülhatárolva a térképen.
- Nem derül ki, hogy miért Júdea a terület neve, a 29. oldal térképe viszont Palesztinának nevezi.
- A Római Birodalom határát is fel kellene tüntetni.
- A Jordán a valóságban keresztül folyik a Genezáret-tavon, itt kikerüli.
- A Jordán a valóságban nem folyik keresztül a Holt-tengeren, ám itt egy folyó lép ki a Holt-tengerből. Melyik folyó ez, és milyen tó fekszik a Holt-tengertől délnyugatra?

92. oldal

Képaláírás

„*El Greco (el gréko): Jézus meggyógyít egy vakot (1570)* Nézz utána, milyen betegség a lepra! Nézd meg az értelmező kéziszótárban! Gyógyítható volt-e Jézus korában a lepra?” Legalább egy utalás kellene arra, hogy Jézus a leprást is meggyógyította, mert így a vakkal elég furcsa a feladat.

96. oldal

Ahogy a történészek gondolkodnak

Ha a kora kereszténység hiányos forrásanyagáról van szó, akkor meg kellene említeni, hogy olyan források is előkerültek/találtak/léteznek, amelyeket az egyház hivatalosan nem fogad el, vagy titkolt évszázadokig. Ezek árnyalják a képet a korai kereszténységről.

98. oldal

Térkép

A vízrajz ugyanaz a katasztrófa, mint a 83. oldalon.

102. oldal

Térkép

A vízrajz ugyanaz a katasztrófa, mint a 83. és 98. oldalon.

103. oldal

Időszalag

Az időszalag események és más területekhez való viszonyítás nélkül nem sokat ér. (ld. 63. oldal is!)

106. oldal

Térkép

„Európa a kora középkorban”

- A vízrajz ugyanaz a katasztrófa, mint a 83., 98. és 102. oldalon.
- A kora középkor kb. 500 évig tartott. Ez alatt Európa képe folyamatosan változott. A térkép címe azonban állandóságot sugall, mintha Európa az egész kora középkor idején így

nézett volna ki. Az időpontot pontosítani kell. Ez az állapot kb. a VI. század eleje, első fele.

106. oldal

Térkép

A Balti-tenger nevét törölni vagy áthelyezni, mert így csak a fele szerepel a térképen.

110. oldal

Képaláírás

„Nagy Károly palotája Aachenben”

A képen nem Nagy Károly palotája, hanem az aacheni dóm látható. Ennek része Nagy Károly egykori kápolnája.

111. oldal

Kiknek adományozott földet Nagy Károly?

„Nagy Károly császár szolgálataikért cserébe földeket adományozott a grófoknak. A grófok ugyancsak megjutalmazták a legjobb harcosaikat és szolgálóikat. Az uralkodótól kapott földjeik egy részét odaadták nekik hűségükért cserébe. A grófok harcosai és szolgálói ugyancsak továbbadhatták földjeik egy részét, így saját szolgálóik is lehettek. Kialakult a hűbéri lánc.”

Ez szinte valamennyi történelem tankönyvben így szerepel. Érthetetlen, hogy miért jelenik meg a tankönyvekben tipikusként a földadományozás révén kialakuló piramisszerű hűbéri lánc a feudalizmus jellemzőjeként? Ebben a formában csak a Karolingok birodalmában, majd Franciaországban alakult ki. Egyébként a hűbériség mást jelentett Angliában, a Német-római Birodalomban, Magyarországon, vagy volt ahol ki sem alakult, mint pl. É-Itáliában. Külön-külön kellene a földadományt és a hűbéresküt a feudalizmus két alappilléreként említeni.

Utolsó bekezdés

„Létrejött a Francia Királyság és a Német-római Császárság,…”

Német-római Császárság (Német-római Birodalom; német-római császár)

Hosszú kötőjel kell valamennyi előfordulásnál.

112. oldal

Térkép

- A térkép, amely az Arab Birodalmat mutatja be, megnevezi a vetélytárs birodalmak székhelyeit, csak épp az Arab Birodalom központját, Bagdadot nem. Sajnos a szöveg sem. Viszont a szöveg megnevezi az Arab Birodalom európai központját, Granadát, de a térkép azt sem jelöli.
- Nem szerepel a térképen az Arab-félsziget név sem, pedig a szöveg említi, mint az Arab Birodalom kialakulásának bölcsőjét.
- Ismét megjelenik a Szezei-csatorna
- Feladat a térképhez:
„Olvasd le a térképről, melyek voltak az Arab Birodalom határai!”
Hogyan, ha egyetlen határoló terület neve nem szerepel? Se földrajzi, se politikai.

113. oldal

Első bekezdés

„Mohamed halála után az arabok vezetőit kalifáknak nevezzük.”

Pontosítani:

„Mohamed halála után az arabok vallási és egy személyben világi vezetőjét kalifának nevezzük.”

115. oldal

Az uradalom ábráján nem világos, hogy milyen terület a tavaszi vetés és az ugar közötti látszólag kalászban álló terület.

123. oldal

A Szentföld visszafoglalásán kívül a keresztes hadjáratok fontos okaként meg kellene említeni, hogy a föld örökléséből kizárt nem elsőszülött nemesek, lovagok számára földbirtok szerzésére – ha már a feudalizmusnak a föld birtoklása volt az alapja – alkalmas lehetőséget nyújtottak.

125. oldal

Térkép

„A középkor legnagyobb városai és kereskedelmi útvonalai”

- Vízrajz: A középkori Európa térképén furcsán hatnak a nagy kelet-európai víztározók.
- A térkép címében jelölt legnagyobb városok látszanak a legrosszabbul, nehezen olvashatók. Rengeteg olyan város került feltüntetésre, amely nem tartozik a középkor legnagyobb városai közé. (pl. a teljesség igénye nélkül: Szivasz, Olese, Kolozsvár, Ladoga, San Sebastian, az angliai Boston, Newcastle, stb.)
- Miért más a színe az északi és a déli tengeri kereskedelmi utaknak? Ha a térkép nem akar különbséget tenni levantei és a Hanza kereskedelem között, akkor azonos színnel kell jelölni az útvonalakat. Ha különbséget akar tenni, akkor meg kell magyarázni.
- A szárazföldi kereskedelmi utak közül nem emelkednek ki az igazán fontosak.
- Cádiz és Córdoba közötti bíbor színű négyzettrács nincs megmagyarázva.
- A jelek durvák, nagyok és a számuk is túl sok.
- A térkép alatti második feladat („Válaszd ki Európa egy-egy térségét, és sorold fel, mivel kereskedtek ott!”) a térkép alapján nem megoldható, mert a térképről csak azt lehet leolvasni, hogy hol mit állítottak elő, azt nem hogy hol mivel kereskedtek. A távolsági kereskedelem áruhiányoznak.

129. oldal

Ábra

Az ábrához tartozó feladat grafikonnak nevezi az ábrát. Az ábra nem grafikon, hanem (kör)diagram! (A grafikon és a diagram között jelentős különbség van.)

Súlyos hiba, hogy a két diagram nem ugyanazzal a színnel jelöli a városi és a vidéki lakosságot, hanem megcseréli azokat.

130. oldal

Feladat

„Keress meg a történelmi atlaszban, hogy melyik európai város egyetemé volt a Sorbonne!”

Ez csak az atlasz segítségével nem megoldható, mert egyik történelmi atlaszban sem szerepelnek névvel az egyetemek.

133. oldal

Időszalag

Az időszalag események és más területekhez való viszonyítás nélkül nem sokat ér. (ld. 63. és 103. oldal is!)

134. oldal

Utolsó sor

„kit és nevezünk második honalapítónak.”

Vagy az „és” törlendő, vagy a „miért” pótlendő.

kit nevezünk második honalapítónak.

kit és miért nevezünk második honalapítónak.

136. oldal

A magyar nép kialakulására vonatkozó probléma felvetésében három helyen a hunok jelennek meg. Egy a középkorban lejegyzett magyar mondákra utal, egy a hunok életformájára, egy a Hun Birodalomra. Nagy az esély rá, hogy a gyerekek már itt a hunokat jegyzik meg ősainkként.

Térkép

„A finnugor népek és a magyarok”

- A térkép címe rossz. Azt sugallja, hogy a magyarok nem tartoznak a finnugor népekhez. Elég lenne csak „A finnugor népek”
- A vízrajz indokolatlanul sűrű, a népképek emiatt nehezen olvashatók. A víznevek több helyen olvashatatlanul kicsik. A vízrajz a mai állapotokat tükrözi, mutatja a nagy kelet-európai víztározókat is.
- Nagyon hiányzik az Urál és a Kárpátok, valamint a környező nagy népcsoportok (szláv népek, török népek).
- Teljesen felesleges ennyi finnugor népet feltüntetni ennek a korosztálynak, ráadásul minden tájékoztatói pont nélkül.

Ménrót fiai

Megjelenik a szövegben Kézai, Ménrót, Hunor, Magyar, székelyek, Csaba királyfi, Attila, hunok, majd olyan kérdések, amelyek ezeknek a neveknek és a nevekhez köthető eseményeknek jelentőségét erősítik. Ráadásul Kézai tudós papként kerül feltüntetésre, tehát amit állít, az tudományos.

Ha eddig még nem zavarodtak a gyerekek, akkor most már biztos teljes a zűrzavar.

137. oldal

Első bekezdés

„A magyar nyelv finnugor eredetű. A nyelvtudósok által bizonyítottan már 2500-3000 évvel ezelőtt élt egy olyan nép, amely a magyar nyelvet, illetve annak egy régebbi formáját beszélte. A nyelvrokonság nem mindig jelenti a népek közötti rokonságot. A finnek nyelvrokonságunk, de nem hasonlítanak ránk. A finnugor nyelvcsaládba tartozik a magyar, a finn, az északi és a lapp nyelv, és Oroszország területén még sok kis nép nyelve. Magyar régészek és biológusok megvizsgálták a honfoglaló magyarok csontvázait. Az embertan szerint honfoglaló ősaink európai típusúak (europidok), de nem a finnekhez, hanem a Kelet-Európában élő népekhez hasonlítottak.”

Miért lényeges annak hangoztatása, hogy különbözünk a finnektől?

Nem tisztázott, hogy miben nem hasonlítanak a finnek ránk?

A megfogalmazás azt a képzetet keltheti, hogy a finnek nem europidok.

A fontos annak hangsúlyozása lenne, hogy a nyelvrokonság és az antropológiai azonosság nem mindig egyezik, ami a népek keveredésének következménye.

Szerencsésebb lenne talán az alábbi formában:

„A magyar nyelv finnugor eredetű. A finnugor nyelvcsaládba tartozik a magyar, a finn, az észti és a lapp nyelv, valamint a mai Oroszország területén még sok kis nép nyelve. A nyelv tudósok által bizonyítottan már 2500-3000 évvel ezelőtt élt egy olyan nép, amely a magyar nyelvet, illetve annak egy régebbi formáját beszélte.

Magyar régészek és biológusok megvizsgálták a honfoglaló magyarok csontvázait. Embertani kutatásaik eredménye szerint honfoglaló őseink azonban inkább a Kelet-Európában élő népekhez hasonlítottak, és kevésbé az északon élő finnekhez.

A nyelvrokonság tehát nem mindig jelent népek közötti szoros rokonságot. Az Európában élő népek mind európai típusúak (europidok). Évezredek alatt vándorolva, egymással érintkezve azonban akár nyelvet is cserélhettek, és embertanilag is változásokon mehettek keresztül.”

„Egy csillagász utazása”

„Itthon értetlenség fogadta, hiszen sokan úgy gondolták, hogy a mi őseink a dicsőséges hunok voltak, nem pedig a nyomorúságosan élő lappok.”

Mivel a könyv itt nem valakit idéz, hanem saját megfogalmazása szerint dicsőségesek a hunok és nyomorúságosak a lappok, ezért ezt a mondatot finomítani kellene. Elég sértő a lappokra nézve. Valószínűleg a lappok sose tartották a saját életformájukat nyomorúságosnak. Helyette:

Itthon értetlenség fogadta, hiszen sokan úgy gondolták, hogy a mi őseink a dicsőséges hunok voltak, nem pedig a **szertűk** nyomorúságosan élő lappok.

138. oldal

Térkép

„A magyarok vándorlása”

- A vetület Adriai-tengernél elképesztően csavarodik, az Appennini-fsz. le is maradt.
- A vízrajz sok helyen pontatlan (pl. Aral-tó és környéke, mai víztározók, stb.) Emellett indokolatlanul sűrű, épp a leglényegesebb folyók nem tűnnek ki. A víznevek olvashatatlanul kicsik.
- Nagyon hiányzik az Urál megjelölése, főként, hogy a szöveg is említi.
- Nem tisztázott, hogy a rózsaszín sáv mit jelent.
- Levédia jócskán keletre „csúszott”. A szöveg szerint a Don és Dnyeper között terül el, a térképen viszont az Urál és a Don folyók között.
- A vándorlás – az eddig elfogadott álláspont szerint – több száz évig tartott. Ezért elég furcsa egy térképen látni a magyar őshazát és a Keleti Frank Birodalmat.

141. oldal

Második bekezdés

„A vérszerződés mondája Anonymus* (anonímusz) történeti munkájában maradt fenn.”

Jobb lenne a történeti munka helyett a geszta szó használata, amelyet megmagyarázna a tankönyv. Így nyilvánvalóvá válna, hogy Anonymus írása nem feltétlenül a helyes tényeket tükrözi. Ez azért is szükséges lenne, mert az Anonymus képhez tartozó szöveg is történetírót említ, ami Anonymus munkájának történeti hitelességét erősíti, valamint a szövegben szerepel a Gesta Hungarorum cím.

Ahogy a történészek gondolkodnak

A tankönyv itt történészi gondolkodásként mutat be egy mondat, amelyet Anonymus történeti munkájához köt.

Jobb lenne az egészet hagyni, mivel az Emese álma monda megjelenik a következő olvasmányban. Izgalmasabb lenne az új elméletet bemutatni, amely régészeti leletekre támaszkodva állítja, hogy a magyarok vándorlása néhány évtized alatt történt.

145. oldal

Térkép

„A honfoglalás irányai”

- A térkép teljesen torz. (A Fekete-tenger északi része egy magasságba került a Tisza forrásvidékével, a Balkán-fsz. pedig délen teljesen elkeskenyedik.)
- A vízrajz az összes mai víztározót tartalmazza. A Dnyeszter nem a megfelelő folyónál van megírva.
- A domborzatábrázolás egyszerűen szánalmas.
- A Vereckei-hágó név mellől hiányzik a hágó jele. A nyíl alapján a hágó eléggé nyugatra tolódott, kb. a Magas-Tátra helyére.
- Az avarok neve kétszer szerepel a Kárpát-medencében.

145–146. oldal

Világos, hogy a színes, izgalmas történetek közelebb hozzák a gyerekekhez a történelmet, de ebben a honfoglalást bemutató fejezetben egymás mellett kavarog a Képes krónika, a Fehér ló mondája és a valóság.

Így kérdéses, hogy sikeresen végrehajtható-e az a feladat, hogy a lecke alapján a gyerekek válogassák szét a honfoglalás valós és mondabeli eseményeit.

147. oldal

Térkép

A térkép a magyar törzsek neveit őrző településeket mutatja. Ebbe a sorba Nyírtass nem illik bele, mert a Tass vagy Tas név nem volt egykori magyar törzs neve. A közvélemény által tévesen az egyik vezérként nyilvántartott Tas Árpád unokája volt.

Ahogy a történészek gondolkodnak

A tankönyv szerint „Szvatopluk nem egy fehér ló miatt veszítette el országát, hanem azért, mert Árpád népe megismerte ezt a vidéket, és elhatározta, hogy itt telepedik le.”

Ha arról van szó, hogyan gondolkodnak a történészek, akkor nem kellene ennyire szemérmesen fogalmazni. Szvatopluk nem azért veszítette el országát, mert Árpádnak megtetszett a vidék, hanem azért, mert a honfoglaló magyarok elvették. A történelem folyamán rendszerint az erősebb akarata érvényesül, akár igazságos, akár nem. Jó lenne ezt azért is tudatosítani a gyerekekben, mert ha a magyarságot ért sérelmeket igazságtalannak tartjuk, akkor végig kellene gondolnunk az általunk okozott sérelmeket is.

Felmerül a kérdés, a történelem folyamán egyáltalán létezik-e az igazságosság fogalma, és mennyire mossa el az idő ennek a megítélését.

Utolsó bekezdés

„A gyepük védelmére határt védő népként székelyeket rendeltek.”

A székelyek neve egyedül a 136. oldalon, Kézaira hivatkozva, a Ménrót monda és Csaba királyfi kapcsán merül fel. Ám ha határvédő feladatot kapnak, röviden ismertetni kellene, hogy honnan származnak a székelyek, és mit tart róluk a tudomány.

149. oldal

Térkép

„A kalandozások irányai”

- Rossz a kivágat. Keleten bőven van hely arra, hogy az egész térképet jobbra csúsztatva nyugaton a keret ne vágja le az Ibériai-fsz. szélét és a Kordovai Kalifátus név elejét.
- A vízrajz ugyanaz a katasztrófa, mint a 83., 98., 102. és 106. oldalon.

- A térkép tartalmilag teljesen rossz. Címe szerint a kalandozások irányait mutatja be. A kalandozások kb. 860-970 között zajlottak. A térképen ábrázolt országok ennek az időszaknak egyáltalában nem felelnek meg.
Északról dél felé haladva:
 - ✓ Ha a térkép feltünteti a Dán Királyságot, akkor fel kellene tüntetnie a Norvég (872) és a Svéd (X. század eleje) Királyságokat is.
 - ✓ Az Angol Királyságnak Wales még nem része, 843-tól pedig a Skót Királyság külön állam.
 - ✓ A Francia Királyság helyett Nyugati Frank Birodalom a helyes név. (A Karoling dinasztia 987-ben hal ki. Ekkor Capet Hugo, Île-de-France tartomány hercege lesz a király, és az ország az ő birtokáról kapja a nevét.)
 - ✓ A Német-római Birodalom ekkor még nem létezik. 962-ben alakul meg, de Német-római Császárság néven. *(Ez egyébként a szövegben is szerepel.)* Ezért a Keleti Frank Királyság a helyes megnevezés, amelynek azonban az Itáliai Királyság nem része, amelyet ezért külön színnel kell jelölni.
 - ✓ A Lengyel Fejedelemség még nem létezik. I. Mieszko alapítja 960-ban.
 - ✓ A Kijevi Rusz ellenben hiányzik. A IX. században jön létre.
 - ✓ Nincs feltüntetve az Asztúriai/Leóni Királyság, helyét a Kordovai Kalifátus területe tölti ki.
 - ✓ Nincs megírva a Kasztíliai Királyság és a Navarrai Királyság.
 - ✓ Dél-Itália a Bizánci Birodalomhoz tartozott. A név ugyan félig-meddig rálóg a területre, de a szín külön államot jelöl.
 - ✓ 925-től létezett a Horvát Királyság.
- Miért ábrázol a térkép egyes országokat színnel, egyes országokat csak névvel, egyeseket pedig mind a kettővel?

150. oldal

Szerepel a geszta szó, de nincs megmagyarázva. (ld. 141. oldal)

151. oldal

Térkép

- A vízrajz indokolatlanul sűrű.
- A Német-római Birodalom név szerepel a térképen a Német-római Császárság helyett, pedig a 149. oldalon szöveg is az utóbbit említi. Ebben a korban még a Német-római Császárság a helyes név.

153. oldal

Ahogy a történészek gondolkodnak

„István a pogányság híveinek szemszögéből nézve áruló volt.”

Itt azért nem csak hitbéli (pogányság–kereszténység) ellentétéről van szó. István a régi/ősi magyar szokások, életforma és hitvilág híveinek szempontjából volt áruló.

155. oldal

Térkép

„Magyarország László és Kálmán királyok idejében”

- A vízrajz indokolatlanul sűrű.
- A Német-római Birodalom név szerepel a Német-római Császárság helyett.
- Nyitránál nincs feltüntetve a püspökség jele, pedig feltehetően Kálmán idején alapították.

158. oldal

Térkép

„A Mongol Birodalom”

- A vízrajz indokolatlanul sűrű. (Ez egy ennél jóval nagyobb méretarányú, földrajzi világtalasz térképi tartalmának megfelelő vízrajz.)
- A folyónevek olvashatatlanok.
- A térképen szinte semmilyen viszonyítási pont nincs.
- A cím nem határoz meg semmilyen időpontot. Így tartalmilag rossz, mert egyszerre, egy időben ekkora soha nem volt a Mongol Birodalom. A térkép úgy mutatja a „legnagyobb kiterjedést”, hogy különböző időpontok mongol hódításait összegzi, és egyszerre mutatja be a későbbi részekre szakadt birodalom valamennyi területét. Ehhez a területhez a Mongol Birodalom Dzsingisz kán utódai idején (XIII. század) cím lenne helyes, és négy részre kellene osztani.
- Nyugaton rossz az ábrázolás, mert a Mongol Birodalom színe már a Lengyel királyság területét és a Felvidék egy részét is lefedi.
- A térképhez adott feladat („*Sorold fel, milyen tengerekkel volt határos a Mongol Birodalom!*”) nem oldható meg, mert épp a szükséges mellék- és beltengerek neve hiányzik. Az tévedés, hogy a Mongol Birodalom a Csendes-óceánnal határos.

160. oldal

Térkép

„A tatárjárás pusztítása”

- A vízrajz indokolatlanul sűrű, a folyónevek olvashatatlanok.
- A Német–római Birodalom név szerepel a Német–római Császárság helyett.
- Az Adriai-tenger partvonala teljesen rossz. A Szerb Királyság területe K–NY irányban belóg a tengerbe, és az Adriai-tengert is magába foglalja.

Feladat

„Béla király a kunok mellett jászokat is telepített az országba. Egy megye ma is viseli a jászok nevét, akik ezen a területen kaptak földet. Keresd meg a térképen, hogy melyik megyéről van szó!”

Melyik térképen? A tankönyv térképén nincs rajta. Történelmi atlasz korabeli térképén nincs rajta, mert kiváltságos területként egyik megyéhez sem tartozott. A mai megyéket csak a földrajzi atlasz térképén lehet megtalálni, de azt jelezni kell.

163. oldal

Térkép

„Jelentősebb Árpád-kori templomok Magyarországon”

- A vízrajz indokolatlanul sűrű.
- Horvátország miért kapott külön színt?
- A nagyobb Árpád-kori templomok közül mindenképpen fel kell tüntetni az ócsai bazilikát, és többszöri pusztulása ellenére a gyulafehérvári székesegyházat.
- A kisebb Árpád-kori templomok közül érdemes még feltüntetni Velemér, Óriszentpéter és Mánfa templomait.

Magyarország legjellemzőbb román stílusú templomait Árpád-kori építészeti emlékeknek nevezi a szöveg. Ez önmagában helyes, de így azt a képzetet kelti, mintha nem a korszak egyik meghatározó európai stílusirányához tartoztak volna, hanem önálló építészeti irányt képviselnének.

Kép

A lébényi templom képe melletti feladat a jellegzetes stílusjegyeket kéri, de azok még sehol el nem hangzottak, mivel a középkori építészeti stílusok teljesen kimaradtak könyvből. A román stílusról és a gótikáról a középkor tárgyalásánál egy sort sem tartalmaz a szöveg. A kép alapján egy 10-11 éves gyerek ezeket meg tudja határozni? A stílusjegyek fogalmával sincs tisztában. Legalább általánosságban meg kellett volna magyarázni.

166. oldal

Sarolt

„A történészek azt azonban elfogadják, hogy az agg Géza fejedelem mellett beleszólása lehetett az ország ügyeibe.”

Géza fejedelem 50-52 éves lehetett, amikor meghalt. Igaz, hogy akkoriban egy 50 év körüli ember idősnek számított, de aggnak azért ne nevezzük.

167. oldal

A családfa ábrájában Aba Sámuel mellett az „ismeretlen leány férje” helyett „Géza leányának férje” szerencsésebb lenne, viszont valószínűleg az is rossz lenne.

Aba Sámuel esetében nehéz elképzelni, hogy Géza lányát vette feleségül. Ha Géza 945 körül született, Aba Sámuel pedig 990 és 1000 körül, akkor Géza lánya már igen csak öregecske ara lett volna. Géza ismeretlen lánya valószínűleg inkább az anyja volt Aba Sámuelnek. Ezt támasztja alá az is, hogy Géza másik lánya is anyja volt Orseolo Péternek.

Tehát valószínűleg a helyes meghatározás: Géza lányának fia: Aba Sámuel
(Az lehetséges még, hogy Aba Sámuel István lányát vette feleségül.)

6. évfolyam

8. oldal

Térkép

Egyetlen folyónév sem szerepel a térképen.

A térkép alatt és a szövegben többször szerepel a kiskirály fogalom. Szükséges lenne megadni mellette a tartományúr megnevezést is.

10. oldal

Feladat

„Keresd meg a térképen, melyik folyó partján fekszik Visegrád!”

Jelezni kellene, hogy a tankönyv, a történelmi esetleg földrajzi atlasz térképén, mivel a tankönyv térképén nem szerepel se Visegrád, se a folyó neve.

11. oldal

Térkép

„Nagy Lajos király birodalma”

- Szerencsétlen, torz vetület, amely jelentősen torzít az országok területén. Az indokolatlanul sűrű folyóhálózat, elnyomja a tartalmat, nem olvashatók le egyértelműen a jelentős folyók.
- A Lengyel Királyságot a Magyar Királyságtól eltérő színnel kell jelölni, mivel két külön ország voltak, csak Nagy Lajos személye kötötte össze a két országot. Ezt pedig a Nagy Lajos királyságait határoló vörös vonal jelzi.
- A Lengyel Királyság déli határa nem jó, mert a korszakban délebbre húzódott.

- A jelmagyarázatban nincs megmagyarázva, így értelmezhetetlen a Boszniát és Bolgárországot délről, a Litván Nagyfejedelemséget pedig nyugatról határoló vékony vörös vonal.
- A Szörényi Bánság területe az Anjouk idején a havasalföldi vajdák kezén volt, akik a magyar király hűbéreseként uralták a területet. Nem lehet a Magyar Királyság részeként jelölni.
- A Bosznia név rossz helyen van, északabbra kellene megírni, a Magyar Királyság határán belül. A területet ebben az időben birtokló Szerb Királyság fel sincs a térképen tüntetve, pedig csak 1389-ben hódoltatja az Oszmán Birodalom. A XIV. század közepén a Szerb Királyság a fénykorát élte, és a Balkán nyugati felének nagy részét birtokolta.

Második bekezdés

„Lajos király két hadjáratot is vezetett Nápoly ellen. Fényes sikereket ért el, de amikor hazatért, ezután hódításai rendre elvesztek.”

Akkor miért volt ez fényes siker?

A szövegben érdemes lenne megemlíteni, hogy Nápolyban is az Anjouk uralkodtak.

12. oldal

Nagy Lajos törvényei

Az ősiség törvényénél ki kellene emelni, hogy a maga idejében pozitív volt, mert védte a nemesi birtok egységét, és a kisebb birtokosokat megóvta attól, hogy birtokuk a bárók kezére jusson. Ezt fontos hangsúlyozni, hogy később látszódjon, az egykor pozitív törvény hogyan válik a XIX. századra a haladás gátjává.

13. oldal

Nagy Lajos uralkodásának mérlege

„Nagy Lajos erős országot hozott létre.”

Hangsúlyozni kellene, hogy az erős ország nem csak Nagy Lajos érdeme, hanem apjáié, I. Károlyé is. Így helyesebb lenne:

Nagy Lajos erős országot örökölt, amelyet uralkodása alatt tovább erősített.

14. oldal

Térkép

Európa Zsigmond korában

- Vízrajz
 - ✓ A folyók rendre nem érik el a tengert (pl. Garonne, Loire, Szajna, Elba, Odera, stb.)
 - ✓ Kelet-Európa jó része lefolyástalan terület, hatalmas mai víztározókkal.
- A térkép tartalmilag teljesen rossz. Címe szerint Európát mutatja Zsigmond korában, azonban a XIV – XV. századi Európa egészen másként festett.
 - ✓ Mit jelent a Magyar és a Szerb Királyságot határoló vörös vonal? Ha a korabeli Magyarország határát mutatja, akkor rossz. A Szerb Királyság nem volt a Magyar Királyság része. Ahogy a 15. oldalon a tankönyv szövege is azt állítja: „A király uralkodásának kezdetén hadjáratot vezetett az Európában is terjeszkedő törökök ellen. A muszlim vallású Török Birodalom ekkor már Magyarországgal határos állam volt, mivel katonái legyőzték és elfoglalták a déli szerb fejedelemségeket.”
 - ✓ A fenti szöveggel ellentétben azonban a Balkánt szinte teljes egészében a Bolgár Birodalom uralja, az Oszmán Birodalomnak nyoma sincs, nem hogy a

Balkánon, de még Kis-Ázsiában sem. A Bizánci Császárság is teljesen eltűnt. A Balkán képe valójában a XIII. századi állapotot tükrözi.

- ✓ A Magyar Királyság határa északnyugaton a Morva folyó volt, és nem nyúlt annál nyugatabbra. Nem érte el sem Bécset, sem északon Krakkót.
- ✓ A Magyar Királyság keleten nem volt határos az Arany Horda területével, mert már megszületett a Moldvai Fejedelemség, amely hiányzik a térképről.
- ✓ Szilézia nem volt a Lengyel Királyság része, területe pedig a valóságban nagyrészt az Oderától nyugatra fekszik és nem keletre.
- ✓ A Lengyel Királyság területe egészen másként nézett ki, és nem érte el a Balti-tengert.
- ✓ A Balti-tenger partvidékéről lemaradt a Német Lovagrend állama.
- ✓ Keleten lemaradt a korszak egyik legjelentősebb állama, a Litván Nagyfejedelemség.
- ✓ A Velencei Köztársaság és a Pápai Állam nem alkotott közös államot. Érthetetlen, hogy mi volt a célja a közös színnel való jelölésnek.
- ✓ Korzika nem volt része a Német–római Birodalomnak, hanem a Genovai Köztársasághoz tartozott.
- ✓ Szardínia nem volt része a Német–római Birodalomnak, hanem az Aragóniai Királysághoz tartozott.
- ✓ A Német–római Császárság név ekkor már nem helytálló, kb. a XIII. század közepétől helyesebb a Német–római Birodalom elnevezés.
- ✓ A térképen több helyen előforduló zöld – feltehetőleg határ – vonal nincs megmagyarázva, így értelmezhetetlen.
- ✓ Szerb Királyság neve rossz. (*Szerb Királyság*)

15. oldal

Ahogy a történészek gondolkodnak...

Hunyadi János valójában Zsigmond király törvénytelen gyermeke.

Miért kell legendákat megemlíteni a könyvben, főként a történelmi gondolkodásnál?

Rengeteg bizonyítatlan elmélet virágzik, mivel egy állítást cáfolni sokkal nehezebb, mint bizonyítani. A gyerekekben már ekkor elültetjük legendáink, pletykáink, összeesküvés elméleteink, történelmi tévedéseink magját, amelyet aztán egy életen keresztül nem ver ki senki a fejükből.

Ha ennek éppen az ellenkezője volt a szerzők szándéka, akkor az eredmény két esélyes lesz.

Utolsó mondat

„A **végvárak** a török–magyar határon tornyosuló erődök voltak, amelyek a magyar területeket védték az idegen betörésektől.”

Ehhez a mondathoz jó lett volna térképet rendelni, hogy térben el lehessen helyezni.

16. oldal

Zsigmond idejében valóban a tankönyv szövege által jelzett 7 szabad királyi város létezett. De meg kellett volna említeni, hogy ezek száma nőtt a későbbiek folyamán, és a legjelentősebb bányavárosok is hasonló jogokat kaptak.

19. oldal

Kérdések

A kérdések között található az alábbi: „Melyik birodalom fővárosa volt Konstantinápoly?”

A kérdés azonban nincs összhangban a mellette látható térképpel, amelyen a Bizánc név szerepel. Egyeztetni kellene. Szerencsésebb lenne a térképen a Konstantinápoly (Bizánc) felirat, mivel eddig is a Konstantinápoly név szerepelt a térképeken.

A térkép Bizánc városát ekkor már a Török Birodalom részeként mutatja. Így aztán nem tudni, hogy a kérdésre a válasz a Bizánci Birodalom vagy a Török Birodalom. Viszont ha ez utóbbi, akkor a név helyesen már Isztambul lenne.

Képalírás

„Vajdahunyad vára, Hunyadi János területeinek egyik központja.

Keresd meg a történelmi atlaszodban, ma melyik ország területéhez tartozik!”

Vajdahunyad vára Hunyadi János birtokainak volt egyik központja. A birtok a helyes fogalom, nem a terület.

Az atlaszok nem a Vajdahunyad nevet használják, mert a korabeli neve Hunyadvár volt.

Vajdahunyad néven nem fognak a gyerekek települést találni a legtöbb atlaszban.

20. oldal

Utolsó bekezdés

„I. Ulászló halála után évekig nem sikerült megegyezni az új király személyéről. Ezért az ország nemesei úgy döntöttek, hogy Hunyadi Jánost Magyarország kormányzójává választják.”

Hunyadit nem azért választották kormányzóvá, mert nem sikerült megegyezni a király személyéről. 1446. áprilisában az országgyűlés döntött a király személyéről. A III. Frigyes osztrák herceg „vendégszeretét” élvező, kiskorú V. László mellé azonban kormányzót kellett választani. Ez csak 1446. júniusában történt meg, tehát már a király személyéről szóló megegyezés után.

22. oldal

Feladat

„Érvelj amellett, hogy Hunyadi János a magyarság és Európa megmentője volt!”

„Miért lett volna végzetes Nándorfehérvár török kézre kerülése?”

Nemzeti büszkeségünk és Hunyadi nagyságának elismerése mellett ezt a feladatot ki kellene hagyni, vagy meg kellene változtatni, mivel ez a feladat is egy régi mítoszt ültet el a gyerekek fejében.

A magyarság Hunyadi esetleges veresége mellett is megmaradt volna, ahogy megmaradtak az 500 éves török uralom ellenére a szerbek, bolgárok, görögök. Az pedig mára már egyértelmű, hogy a török hódítás Európa többi részét nem fenyegette, hiszen még Bécs se voltak képesek elfoglalni. A magyarországi hadjáratok menete mutatja, hogy a több frontos harc és a török hadsereg felépítése és működési gyakorlata (erre egyébként történik utalás a 78.

oldalon, ld. Kászim napja) szerencsétlenségünkre még éppen lehetővé tette, hogy Magyarországot feldúlják, és egy részét elfoglalják. A török elleni harcban a magyar népesség áldozatvállalásán túl jelentős szerepe volt a Habsburg uralkodók pénzének, bár áldozhattak volna többet is. De egészen a XVII. század végéig épp a számukra nem túl jelentős török fenyegetés miatt nem jelentett elsőbbséget a magyar területek felszabadítása.

Nándorfehérvár török kézre kerülése se lett volna végzetes, csak a török hódítás meglehetősen sötét korszaka hamarabb kezdődött volna. Hetven évvel később Nándorfehérvár török kézre került, Magyarország mégis áll ma is.

Térképes feladattal jól szemléltethető lenne, hogy meddig terjedt a török hadsereg működési területének sugara.

23. oldal

Térkép

- Nándorfehérvár nem a Duna és a Száva összefolyásánál található a térképen, hanem attól jóval nyugatabbra került a Száva mellé. A Magyar Királyságnak a tankönyv szerint is legfontosabb végvárát pontos helyre kell jelölni.
- A 19. oldal térképén Török Birodalom szerepel, ezen a térképen Oszmán Birodalom a név. Egyeztetni kell!
- Konstantinápoly helyett már egyértelműen az Isztambul nevet kellene használni, mivel a törökök már elfoglalták, és a birodalmuk székhelyévé tették a várost.
- Hunyadi Mátyás a cseh korona országai közül valóban elfoglalta a Morva Őrgrófságot, a Sziléziai Hercegséget, a Lausitzi Őrgrófságot, de a cseh királyi cím megszerzése ellenére a Cseh Királyságot nem. Ezt egyébként a tankönyv 24. oldalán az első bekezdés szövege is így állítja. A térkép azonban Mátyás hódításaként mutatja a Cseh Királyság területét is.

Dolgozd ki a választodat!

„Miért tartották Mátyás királyt a 16. századi Európa egyik legnagyobb uralkodójának?”
Rossz a század száma! Mátyás a XV. században élt.

27. oldal

Képalírások

„Sorolj fel gótikus stílusú épületeket!”

A gótikáról egy sor nem szerepelt eddig se az ötödikes se a hatodikos tankönyvben.

A Mária Magdolna templom képalírásánál meg kellene említeni, hogy Budán, a Várban található. A szövegben erre nincs utalás.

28. oldal

Első mondat

„II. Ulászló, Zsigmond dédunokája úgy szerezte meg a magyar trónt, hogy feleségül vette Mátyás király özvegyét, Beatrixet.”

Egyik királyunk sem lett csak azért király, mert elvette feleségül az előző uralkodó özvegyét.

II. Ulászló a trónt úgy szerezte meg, hogy Zsigmond dédunokájaként a magyar főurak megválasztották királynak. Mátyás özvegyét, a köztudottan meddőnek tartott Beatrixet csak „ráadásnak” kapta, koronázási feltételként.

Ez a mondat azért is fontos, mert a lecke végén kérdés utal arra, hogyan szerezte meg II. Ulászló a trónt.

30. oldal

Első bekezdés

A szöveg itt újra említi a végvárrendszert, ezért jó lenne azt a térben is bemutatni. A végvárakra később is történik utalás.

36. oldal

Térkép

Ha színezés a kontinenseket jelöli, akkor Ausztrália miért kapta Ázsia színét, Madagaszkár pedig miért kapott külön színt, és miért nem Afrikáét kapta?

Első bekezdés

„Ezeket az árucikkeket, arab és török közvetítéssel, itáliai kereskedők szállították Európába.”
A szöveget ki kellene egészíteni azzal, hogy a szállítás elsősorban szárazföldön történt. Ez magyarázza, hogy tengeren kezdték keresni az utat India felé.

Második bekezdés

„A feltalálók és tengerészek új találmányai lehetővé tették az utazást nagyobb távolságokra is.”

A szöveget ki kellene egészíteni azzal, hogy a tengeri utazást tették lehetővé nagyobb távolságokra.

„A felfedezések tapasztalatai alapján egyre többen vallották azt a nézetet, hogy a Föld gömb alakú.”

A Föld „gömb” alakját már az ókori görögök is felismerték. A nagy felfedezések első utazója, Kolumbusz is azért indult nyugat felé Indiába, mert a Földet gömb alakúnak tartotta.

A fenti mondat helyett inkább a humanizmus által megváltoztatott világképet kellene megemlíteni, amely jelentős szerepet játszott a nagy felfedezések előkészítésében.

37. oldal

Első bekezdés

„1492 augusztusában spanyol zászlók alatt indult útnak Kolumbusz, azzal a céllal, hogy folyamatosan nyugati irányba hajózva elérje Indiát.”

A szöveget ki kellene egészíteni azzal, hogy Kolumbusz olasz származású, genovai volt.

39. oldal

Térkép

A térkép Toscanelli világtérképét mutatja be. De miért éppen ezt, hiszen több korabeli világtérkép is létezett?

Jelezni kellett volna, hogy Kolumbusz ennek a Toscanelli által 1474-ben készített térképnek az alapján indult el nyugatnak India felé. Értelmezni kellett volna a térképen látható országok nevét is, mivel a Cipangu és Cathay nevek semmit nem mondanak a gyerekeknek, főként mert a kelet-ázsiai partvidéket is máshogy ábrázolja, mint a mai térképek. Lehetne feladat, hogy nézzenek utána a térképen ábrázolt országoknak, vagy fogalmazzák meg, miért nézhetett ki másként a korabeli térkép. Ilyen feladat azonban nincs, így lóg a levegőben az egész.

39–40. oldal

Képek és grafikon jelenik meg az aztékokról, de a szöveg egy sort se tartalmaz róluk. Kik voltak, hol és hogyan éltek, ki hódította meg őket?

Az Inka Birodalomról szót ejt a szöveg, de arról már nem, hogy hol található.

A fentiekkel kapcsolatban feladatot sem ad a könyv, így rettenetesen hézagosan mutatja be az eseményeket.

Egyetlen térkép sem kapcsolódik a leckéhez, amely térben elhelyezné az eseményeket.

45. oldal

Második bekezdés

„A megújulás jegyében a katolikus templomépítészet mozgalmassá, díszesebbé vált. A templomok belső terét gazdagon díszítették.”

A katolikus megújulás a képzőművészetekben, irodalomban átfogó változásokat indított el mind egyházi, mind világi téren. Egész Európában és Latin-Amerikában körülvesznek minket

ennek látható nyomai. Elég vérszegény megoldás a barokk stílusra a fenti két mondattal történő, a stílus megnevezése nélküli utalás.

Az 54. oldalon ugyan a versailles-i palota építése kapcsán a szöveg említést tesz ugyan a barokk stílusról, csak éppen az összefüggés sikkad el. Úgy tűnik, mint a Versailles-ban jött volna létre a barokk stílus. A barokk meghatározásából pedig úgy tűnik, mintha az csak a világi építmények jellemző stílusa lenne.

49. oldal

„puritán: az angliai, később az amerikai protestánsok neve”

A magyarázatnak utalnia kellene az életvitelre, magatartásra is.

50. oldal

Térkép

A térkép színekkel jelzi Nagy-Britannia részeit. Miért kell még vastag színes vonalakkal is körülhatárolni őket úgy, hogy a vonal és a szín nem fedik egymást?

A térkép alatti szövegben:

„1707-ben egyesült Anglia és Skócia Nagy-Britannia Királysága néven.”

Anglia és Skócia Nagy-Britannia Egyesült Királysága néven egyesült. Innen származik a mai rövidített Egyesült Királyság névalak is.

56. oldal

Utolsó mondat

„A Napkirály uralkodására Európa más országaiban is mintaként tekintettek.”

Helyesebb lenne, és kevesebb félreértésre adna okot:

A Napkirály uralkodására Európa más országainak uralkodói is mintaként tekintettek.

57–59. oldal

Divat az ókortól a napkirály századáig

Ez egy jó törekvés, de beiktatva a kronologikus események közé teljesen idegen. Akkor lenne jogosultsága, ha egy külön rész foglalkozna a négy év folyamán a divat, a fegyverek, az épületek, közlekedés, stb. történetével. Így azonban kakukktőzés, ráadásul az utolsó bekezdés már nem a divatról, hanem a Napkirály udvarában szokásos illemről szól.

58. oldal

„tőzsde: áruk és értékpapírok, például részvények szabályozott piaca”

A tőzsde szó ugyan magyarázatra kerül, de a magyarázatban szereplő értékpapír és részvény fogalmak ugyanolyan ismeretlenek egy 12 éves gyerek számára. Azokat is meg kellene magyarázni.

A részvénytársaság fogalma ugyan magyarázatra kerül, de csak a 139. oldalon, a Széchenyi István országépítő tevékenységéről szóló olvasmány kapcsán.

62. oldal

Táblázat

A táblázat a középkori gondolkodást és az újkori gondolkodást hasonlítja össze. Az újkori gondolkodás helyett helyesebb lenne a felvilágosodás korának gondolkodása meghatározás. Két évszázad eltelt az újkorból a XVIII. századig, mire a gondolkodás a táblázatban felsoroltaknak megfelelően megváltozott.

68. oldal

Léniás rész

„Az aláírók közül később öten brit árulók fogságába estek, akik kínzás után megölték őket.”
Ez így, ebben az összefüggésben értelmetlen. Kiket árultak el a britek?

Vagy: ... a britek fogságába estek,...

Vagy: ... a briteket kiszolgáló árulók fogságába estek,...

69 – 70. oldal

Felfedezők és feltalálók

A lecke ebben a formában – hasonlóan az 57–59. oldalon tárgyalt divattörténethez – nem illik az események kronologikus tárgyalásába. Az ókorig visszamenőleg esetlegesen említ néhány találmányt. Felfedezőkről egy szó sem esik benne, a feltalálók közül csak Da Vincit és Leeuwenhoek-ot említi. A többi említett személy (Galilei, Kopernikusz, Vesalius) tudós és nem feltaláló vagy felfedező, amely utóbbi fogalmat földrajzi értelemben szokásos használni. Galileiről és Kopernikuszról pedig egy korábbi leckében már esett szó.

Ha az újkort tárgyalja a könyv, akkor újkori találmányként szólhatott volna a hajózásban megjelenő tájolóról, Papin gőzfazekáról, az elektromosság kapcsán a leideni palackról, Franklin villámhárítójáról.

74. oldal

Térkép

„A három részre szakadt Magyarország”

- A vízrajz indokolatlanul és zavaróan sűrű, és több helyen pontatlan.
- A vörös, szaggatott vonal nincs megmagyarázva.
- Értelmezhetetlen a Hódoltság területén a Török Birodalom és a Magyar Királyság területe közötti sárga szín, és megmagyarázva sincs.
- Veszprém a Balaton mellé került, Mohács pedig a Duna túloldalára, a Duna–Tisza közére.
- Havasalföld és Moldva nem voltak a Török Birodalom részei, csak hűbéresei, ezért nem a Török Birodalom színével kell jelölni őket.
- Havasalföld neve rossz. (Havasföld)
- Ha Havasalföld nagybetűvel íródik, akkor Moldva miért nem?

75. oldal

Negyedik bekezdés

„A magyarok, annak ellenére, hogy a mohamedán lakosságnak kevesebb adót kellett fizetnie, ritkán tértek át az iszlám hitre.”

Az ötödikes tankönyv elmagyarázta a gyerekeknek, hogy a „mohamedán” kifejezés sértő az iszlám követői számára.

Helyette:

„A magyarok, annak ellenére, hogy a muszlim lakosságnak kevesebb adót kellett fizetnie, ritkán tértek át az iszlám hitre.”

Vagy:

„A magyarok, annak ellenére, hogy az iszlám hitet követő lakosságnak kevesebb adót kellett fizetnie, ritkán tértek át.”

76. oldal

„**mezővárosok**: földesúri fennhatóság alatt álló városok, amelyek lakói főleg állattenyésztéssel és földműveléssel foglalkoztak.”

A meghatározást ki kellene egészíteni azzal, hogy nem vehették magukat körbe fallal. Ennek abban a korban elég nagy jelentősége volt.

77. oldal

Térkép

„A várháborúk kora”

- A vízrajz Magyarország területén indokolatlanul és zavaróan sűrű. Az országhatáron kívül hiányzik a Duna, így a Török Birodalom kiterjedésének ábrázolása sem megfelelő délkeleten, mert a határát nincs mihez igazítani.
- Az Erdélyi Fejedelemség és a Magyar Királyság nincs egymástól megkülönböztetve, így a valójában részekre szakadt ország olyan, mintha még mindig egységes lenne.
- A törökök által elfoglalt terület többször változott. A térképről nem derül ki, hogy a Hódoltság területe éppen melyik időszakot mutatja.
- Az 1552-es török hadjárat útvonala nem ejti útba Szolnokot, pedig a település melletti évszám jelzi az ostromot, és a szöveg is szól róla a 78. oldalon.
- A budai pasa 1552-es hadjárata (Veszprém, Drégely) teljesen lemaradt, pedig a szöveg ezt is említi. (78. oldal)
- Szigetvárhoz nem vezet török hadjárat nyíla.
- Havasalföld neve rossz. (Havasföld)

A végvárak jelentősége

A szöveg ismét utal a végvárrendszerre. Nem derül azonban ki, hogy a végvárrendszer délről – amelyet korábban szintén nem mutatott be a tankönyv – hova tevődött át.

Utolsó mondat

„A végvárrendszer fenntartása irdatlan összegeket emésztett fel, amelyeket a Habsburg kincstár csak ritkán volt képes fedezni.”

A tisztánlátás kedvéért mindenképpen meg kell jegyezni, hogy a Magyar Királyság önmagában egyáltalában nem tudta fedezni a végvárrendszer fenntartását, mivel az összes bevétele nem érte el a fenntartás költségeit.

83. oldal

Térkép

„Magyarország jelentős iskolái a 17. században”

- A vízrajz indokolatlanul és zavaróan sűrű.
- A XVII. században a Hódoltság területe nem így nézett ki, és a század folyamán többször is változott. A jelmagyarázatban megadott 1568-as határ azonban mindenképpen ellentmond a címben jelzett időpontnak.
- A XVII. század térképén a nagyszombati egyetemet fel kellene tüntetni. Ekkor az már fontosabb, mint a XVI. században alapított kolozsvári főiskola.
- Havasalföld és Moldva nem voltak a Török Birodalom részei, csak hűbéresei.

85. oldal

A bevezető mondatban és a második bekezdésben az Erdélyi Fejedelemség önállóságával kapcsolatban a török portának fizetendő éves adót, valamint a választott fejedelem személyének a szultán által történő jóváhagyását is meg kell említeni.

87. oldal

Erdély aranykora

„Bethlen Gábor erdélyi fejedelem legfőbb politikai törekvése a három részre szakadt Magyarország újraegyesítése volt.”

Ezt a mondatot ki kellene hagyni, mert erősen vitatható. Bethlen Gábor tisztában volt azzal, hogy az egyesítést sem a Habsburgok, sem a törökök nem néznék jó szemmel. Külpolitikáját inkább Erdély helyzetének megszilárdítása jellemezte.

88. oldal

Térkép

„Thököly Felső-magyarországi fejedelemsége”

- A jelenlegi formában rossz a címben a helyesírás.
Vagy: „A Felső-magyarországi Fejedelemség”
Vagy: „Thököly felső-magyarországi fejedelemsége”.
- A térkép színnel nem különíti el a három részre szakadt országot, és nem tünteti fel a Török Birodalom nevét.

Zrínyi Miklós és a Wesselényi-mozgalom

„A 17. század közepének kiemelkedő katonaszénije **Zrínyi Miklós**, a szigetvári hős dédunokája, ki méltón képviselte a török elleni harc nemes családi hagyományait.”

Vonatkozó névmást javítani: „...hős dédunokája, aki méltón...”

„A magyar főurak nemtetszését is kiváltotta. Ők a Wesselényi-mozgalom elindításával válaszoltak. Zrínyi Miklós azonban, megrendítő halálának következtében, már nem tudott részt venni a mozgalomban.”

Ezt a részt, és az ehhez kötődő címet át kellene gondolni, mert az újabb kutatások szerint Zrínyi a Habsburg udvar megbízható embere volt, tehát kérdéses, hogy részt vett volna egy Habsburg ellenes összeesküvésben. Erről lehetne egy „Ahogyan a történészek gondolkodnak...” részt készíteni. Ez azért is indokolt lenne, mert a jelenlegi „Ahogyan a történészek gondolkodnak...” a protestánsok üldözésével kapcsolatos, ám a protestánsok ebben a leckében nem szerepelnek, így ez a téma idegen itt.

92. oldal

Térkép

„Magyarország a török kiűzése után”

- Nincs megmagyarázva az 1699-es karlócai békében megállapított, vörös vonallal jelzett határ. Azért lenne szükség rá, mert a térképen még rajta vannak a török kiűzése előtti időszak országok nevei.
- A jelenlegi formában értelmetlen, hogy az országhatáron túl hogyan vannak visszafoglalt területek.
- Havasalföld és Moldva nem voltak a Török Birodalom részei, csak hűbéresei, így a Török Birodalom színétől eltérő színt kellene kapniuk.
- A térképi nevek több helyen fedik egymást.
- Havasalföld neve rossz. (Havasföld)

94. oldal

Térkép

„Magyarország a Rákóczi-szabadságharc idején”

- A Moldvai Fejedelemség területéről törölni kell a Török Birodalom nevét.
- A Habsburg Birodalom nevét pótolni kell.
- Sárospatakot pótolni kell. Országgyűlés is zajlott itt az időszakban, és a Rákóczi-család birtokainak fontos központja volt.

96. oldal

A szabadságharc bukása

„A kuruc csapatok a majtényi síkon letették a fegyvert.”

Ha a majtényi sík említésre kerül, akkor pontosítani kell. Nem a fegyvert tették le a kuruc csapatok, hanem a zászlót.

97. oldal

Térkép

„Magyarország a Habsburg Birodalomban ”

- A térkép rossz, mivel nem a XVIII. századi állapotot tükrözi, hanem a dualizmus kori Ausztria–Magyarországot Bosznia–Hercegovina annektálása után.
A Habsburg Birodalom területe a XVIII. században nagyobb volt és többször változott a század folyamán (Németalföld, itáliai birtokok, Galícia). Magyarország területe is változott a Temesköz visszafoglalásával, Erdély pedig Erdélyi Nagyfejedelemség néven továbbra is különálló területként közvetlenül Bécs alá tartozott.
- A folyó mentén haladó határok több helyen a folyótól távolabb kerültek.
- A bevándorló zsidók nyilainak színe megegyezik a bevándorló szerbek színével.
- Ha térkép jelzi a bevándorló zsidókat, akkor a szöveg egy mondat erejéig megemlíthetné, hogy ebben a korban kezdődik a nagyobb arányú zsidó bevándorlás Magyarországra.
- A folyók neve a térkép szélén a kerettel ketté lettek vágva.

„**örökös tartományok:** olyan tartományok, amelyeken az uralkodó öröklés, és nem választás jogán uralkodik”

Pontosítani a meghatározást:

olyan tartományok, amelyeken az uralkodó öröklés, és nem hódítás, választás vagy házasság jogán uralkodik

100. oldal

Térkép

A térképen vagy pótolni kell a folyókat, vagy törölni a készítés folyamán véletlenül rajta maradt folyó „maradékokat”.

107. oldal

„**nemzetgyűlés:** hosszabb vita után a harmadik rend magát az egész nemzet képviselői és törvényhozó szervének nyilvánította”

Ez így nem egy meghatározás.

Helyette: az egész nemzetet képviselő törvényhozó szerv

Tömegek a francia forradalomban

Utolsó mondat

„A börtönparancsnokot foglyul ejtették, a fejét pedig lándzsára tűzték.”

Helyette: A börtönparancsnokot megölték, és a fejét lándzsára tűzték.

(A fej lándzsára tűzése után nem valószínű, hogy a parancsnokot fogolyként őrizték, ezért a foglyul ejtés átmeneti állapota viszonylag érdektelen.)

115. oldal

Térkép

„A Francia Birodalom 1811-ben”

- A Francia Birodalom mint tulajdonnév, honnan származik?

- A vízrajz szakadozott, sok a tengert el nem érő folyó. A Duna pl. a Dráva torkolatánál eltűnik, és többet elő se kerül, de ez nem egyedi.
- Róma nem a Tevere mellett fekszik, attól délebbre csúszott.
- A térképről hiányoznak a határok, így az a néhány ország sem értelmezhető, amely kapott nevet.
- A Habsburg Birodalom megírása még határok nélkül is teljesen rossz helyre került, mivel a Magyar Királyság területét fedi le.
- A Franciaország szövetségesei jelölést célszerűbb lenne Franciaországtól függő területnek hívni, mivel ezek Napóleon által létrehozott bábállamok voltak, nem igazán szövetségesek. A Spanyol Királyság még függő területnek se mondható, mivel a spanyolok véres gerillaháborút folytattak Napóleon ellen, amivel nem is tudott mit kezdeni. „Szövetséget” időnként éppen legyőzött ellenfeivel (osztrákok, oroszok, poroszok) kötött.

119. oldal

Léniás rész

„Marx elküldte a nyilatkozat szövegét Londonba, ahol jóváhagyták és nyomdába adták azt.”
Kik hagyták jóvá?

123. oldal

Első bekezdés

„A városiasodás új, megoldásra váró problémákat eredményezett, például a csatornázás, az ivóvízellátás, a közlekedés és a kórházak kérdését.”

Ezt a mondatot bővíteni kell, mivel a kialakuló nyomornegyedek jelensége a városiasodás folyamatát a mai napig kíséri, és később a szöveg is kitér rájuk.

A városiasodás új, megoldásra váró problémákat eredményezett, például a csatornázás, az ivóvízellátás, a közlekedés, a kórházak és a kialakuló nyomornegyedek kérdését.

134. oldal

Léniás rész

„A Georgikon a gazdatisztek mellett kertészeket, ménesmestereket, de gazdaasszonyokat is.”
A fenti mondatból hiányzik az állítmány.

140. oldal

Második bekezdés

„Ha a jobbágy egy összegben megváltotta a feudális szolgáltatásait, szabad emberré vált, és magántulajdonba került a jobbágytelek is.”

Mondat végén a „jobbágytelek” szóban „b” betű pótlendő.

A mondat pontosabb lenne így:

Ha a jobbágy egy összegben megváltotta a feudális szolgáltatásait, szabad emberré vált, és tulajdonába került a jobbágytelek is.

A jobbágytelek eddig is magántulajdonban volt, csak nem a jobbágyéban, aki csak használatra kapta a földet.

145. oldal

Kossuth programja

„Abban bízott, hogy a megyék többsége elfogadja majd a közös teherviselést elvét.”

Mondat végét javítani.

Vagy: ...elfogadja majd a közös teherviselést.

Vagy: ...elfogadja majd a közös teherviselés elvét.

150. oldal

Utolsó mondat

„Kossuth az országgyűlési küldöttség élén, **március 15-én** Bécsbe indult, hogy elfogadtassa ezeket az uralkodóval.”

Itt csak a pontosítás kedvéért érdemes megemlíteni, hogy a küldöttség Pozsonyból indult Bécsbe.

156. oldal

A nemzetiségek követelései

„Erdélyben a románok, a Délvidéken a szerbek, Észak-Magyarországon a szlovákok fogalmazták meg követeléseiket.”

Helyes, ha tiszteletben tartjuk szomszédaink érzékenységét. A Felvidék név használata körül valóban folynak viták. Itt azonban történelmi tájnevekről van szó, a másik két területnél is Erdélyt és Délvidéket használ a szöveg, és nem Kelet-Magyarországot és Dél-Magyarországot. Helyesebb lenne a Felvidék név.

Időrendi táblázat

„**1590** az első magyar nyelvű Biblia kiadása”

Pontosabb lenne:

A legrégebbi fennmaradt magyar nyelvű teljes Biblia kiadása

Hidas Gábor
térképész